

Eskimoisk i Fjernøsten

Af [Daria Morgounova](#) 16. november 2011 • I kategorien [Sprogpolitik](#) •

[Sovjetunionens folketælling i 1926](#) opregnede 190 etniske grupper og 150 nationale sprog. Alligevel er vi i dag tilbøjelige til at tænke og omtale Rusland og russere som en homogen størrelse – en forestilling, der er forankret i marxistisk-leninistisk filosofi, der havde som mål at bygge en ny fælles socialistisk nation af tidligere undertrykte og etnisk forskellige folk indenfor Sovjetunionens grænser. En proces, hvor sprogformer blev brugt som etnisk distinktionskriterium, og hvor det russiske sprog spillede en vigtig rolle, både som ideologisk grundlag for fællesskabet og som en formidling af sovjetisk propaganda på tværs af Sovjetunionens indre grænser.

Kort efter Sovjetunionens dannelse fik det russiske sprog officiel status som statssprog og fælles kommunikationsmiddel (Sovjetunionens lingua franca), og ved hjælp af den officielle sprogpolitik og statspropagandaen overtog russisk sprog indenfor få årtier uddannelse og kommunikation i store dele af landet. Som følge heraf er den sproglige mangfoldighed som tidligere karakteriserede regionerne efterhånden udskiftet med en vis homogenitet, hvor russisk i dag er ofte det eneste sprog, som bliver lært og brugt af børnene.

Af de [cirka 150 sprog](#), som i dag tales indenfor Ruslands grænser, er omkring 60 truede. I starten af 1930'erne introducerede den berømte russiske antropolog [Vladimir Bogoraz](#) en bog over de truede befolkningsgrupper i Sovjetunionen, den Røde Bog, som inkluderede 96 folkeslag. Hver af disse folk havde deres eget sprog og talte endda flere dialekter af sproget. I 2000 satte den russiske regering et nyt tal – 45 – på de såkaldte "Den Russiske Føderations Fåttalige Minoritetsfolk". Det vil sige, at på knapt 70 år er antallet halveret og halvdelen fjernet fra verdenskortet. Flere end 30 af de 45 folkeslag lever i Sibirien og Nordøstrusland/Fjernøsten; 17 ud af de 45 har færre end 1500 mennesker. Endnu færre taler deres oprindelige sprog.

Yupik-eskimoer i Tjukotka

Et af de folkeslag, som har særlig interesse i dansk kontekst er [yupik-eskimoerne](#), eller tjaplino-eskimoerne, som de bliver kaldt lokalt. Det er en lille gruppe på 6-700 mennesker, som er bosat yderst på Tjukotka-halvøen, på kysterne ud til Beringhavet.

[Tjukotka](#) er Ruslands nordøstligste provins og er også kendt som NordøstSibirien eller Fjernøsten. Tjukotka grænser op til republikken Sakha (Jakutien) mod vest, Magadanregionen mod sydvest og Korkjakregionen mod syd. Mod øst grænser Tjukotka til Beringhavet og Beringstrædet, som på det smalleste sted er 54 kilometer bredt og som i dag adskiller Rusland fra USA, øst fra vest. Med et areal på 737.700 kvadratkilometer (ca. 17 gang større end Danmark) og et befolkningstal på omkring 55.000 er Tjukotka et af verdens tyndest befolkede områder.

Indflyvningen til Providenija, Tjukotka. (Foto: Daria Morgounova)

Tjukotka, St Lawrenceøen og Alaska

Det tager cirka ni timers indenrigsflyvning tværs over Sibliens endeløse tajga og tundra at nå fra Moskva frem til Tjukotkas hovedsted, Anadyr med omkring 11.000 indbyggere. Fra Anadyr tager det yderligere et par times flyvning (under forudsætning af, at vejret tillader det) at nå frem til Providenja ('Forsynet'), hovedbyen i [Providensky distrikt](#), som er et af Tjukotkas otte distrikter (russisk: raion) yderst på Tjukotka-halvøen. I flere hundrede år – længe før europæerne nåede frem til Tjukotka – var området hjemsted for eskimoiske havdyrfangere, som var organiseret i små, patrilineære klangrupper.

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har Å¡ndret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du hÅ¡re forskel på¥ menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	DansklÅ¡rer: Tosprogede bÅ¡rn bliver sprogligt forsÅ¡mt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde Å¡fårter på¥ universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller må¥lmand å€" hvilket ord er bedst? Dansk SprognÅ¡vn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog museet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Artikler om

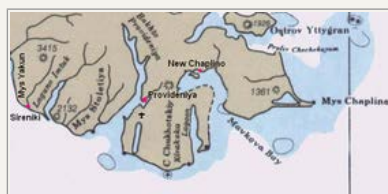
Arkiv

I dag bor størstedelen af yupik-eskimoerne i to

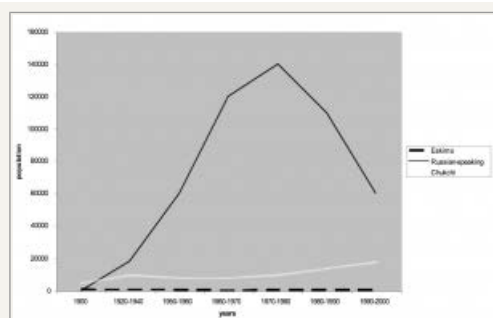
Lassokastende tjuktjer. Novoe Tjaplino. (Foto: Bent Nielsen, Arktisk Institut)

bygder, [Novoe Tjaplino](#) og Sireniki, hvor de lever side om side med andre etniske grupper (primært [tjuktjere](#) – et nomadefolk, som migrerede til Tjukotka omkring det 4.-6. årh.) og russisktalende tilflyttere, som migrerede hertil fra Ruslands centrale regioner i sovjettiden. Særlig voldsom var immigrationen i perioden 1955 til 1975, hvor Tjukotkas befolkningstal blev mangedoblet i takt med landets stigende industrialisering og urbanisering. I dag er Novoe Tjaplino og Sireniki de eneste to bygder, hvor den eskimoiske befolkning udgør et flertal.

Providensky raion med tre bittesmå røde prikker der markerer hovedbyen Providenja og Tjukotkas to eneste bygder med eskimoisk befolkningsflertal: Sireniki mod vest og Novoje Tjaplino mod øst

Eskimoer, tjuktjere og russisktalende tilflyttere i Tjukotka fra 1900-2000:

Udviklingen i den etniske sammensætning af Tjukotkas befolkning 1900-2000. Sort: russere; hvid: tjuktjere; brudt: eskimoer. Klik for tydeligere diagram.

I 1950'erne blev der registreret ca. 1300 eskimoer i Tjukotka, men i starten af 1990'erne var der kun identificeret 900 eskimoer. I 1979 udgjorde den eskimoiske befolkning jf. den russiske etnograf og sprogforsker Nikolaj Vakhtin(1997: 165) knap 1,1 % af det totale befolkningstal, og i 1989 – 0,9 %.

Bemærk, at det givne tal inkluderer både *tjaplino*-, *naukan*- og *sireniki*- (talende) eskimoer. Således var 400 ud af de 900 registrerede eskimoer i starten af 1990'erne naukan-eskimoer, og af ca. 300 som talte et eskimoisk sprog, var 70 naukan-talende.

Bemærk, at sireniki ikke længere tales af

befolkningen; den sidste talende døde kort efter mit ophold der i 2003 ([Morgounova 2004](#)).

To verdner: Slægtskab med eskimoer på St. Lawrence øen, Alaska, USA

Tjaplino-eskimoer er nært beslægtet med den eskimoiske befolkning på [St. Lawrence Øen](#) (Alaska, USA), hvor befolkningen også er fordelt i to bygder, Gambell og Savoonga, med ca. 600 beboere i hver. Til forskel fra Tjukotka er størstedelen af befolkningen på St. Lawrence Øen i dag (ca. 97 %) yupik-eskimoer, mens tilflyttere (skolelærere og andre sæsonarbejdere) kun udgør 2-3 % af befolkningen. Bygderne ledes af de lokale byråd, bestående af ældre oftest mandlige indbyggere; i modsætningen til Tjukotka, hvor magten ligger hos den regionale administration med russisk-talende tilflyttere i spidsen.

Der bor ca. 600 mennesker i bygden Gambell på St. Lawrenceøen, Alaska, næsten alle sammen eskimoer. (Foto: Daria Morgounova)

Det skal i øvrigt bemærkes, at indtil 1867 var St. Lawrence Øen sammen med det øvrige Alaska en del af det Russiske Imperium. Alaska blev [solgt til USA](#) for 7.2 millioner dollars (knap 40 millioner danske kroner). St. Lawrence Øen overgik til USA sammen med det øvrige Alaska og har derfor siden 1867 officielt været amerikansk, på trods af at øen kun ligger knap 60 km fra Tjukotkas kyst, mens der er hele 140 km til Nome, den nærmeste by i Alaska.

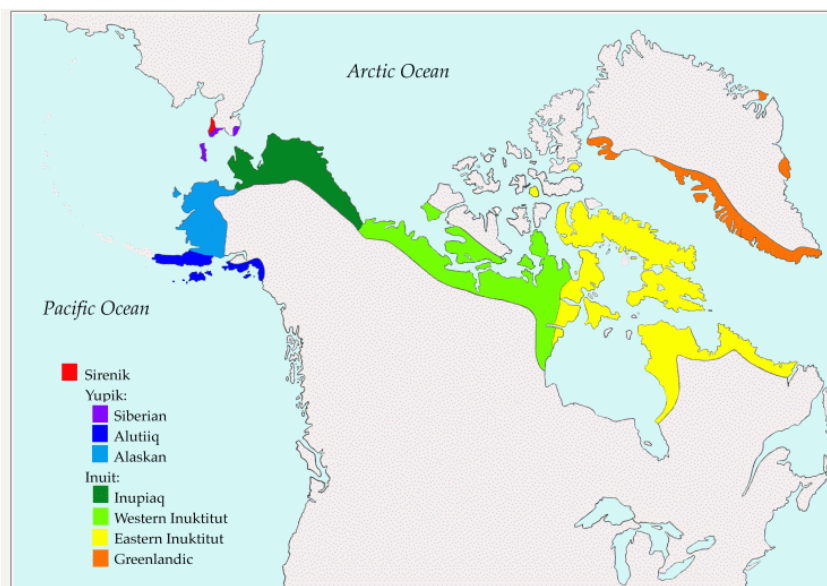
På en solrig dag kan man fra St. Lawrence Øen se over Beringstrædet til den anden side, hvor folket siges "to walk and talk the same" – en holdning som udspringer af det forhold, at de to dialekter af yupik er næsten identiske. Den indbyrdes forståelse og det nære slægtskab skyldes en omfattende indflytning til øen af yupik-eskimoer fra Tjukotka: Øens befolkning udgjorde tidligere tre til fire tusinde; men som følge af sult og pest i årene 1873-79 blev befolkningssantallet reduceret til knapt 300 mennesker. Takket være immigrationer fra Tjukotka-halvøen, som fortsatte til 1930'erne, har øens befolkning overlevet og er i så høj grad beslægtet med yupik-eskimoerne i Tjukotka.

Forår i Gambell, maj 2007. Fangerne kommer med hval, og i den anledning kommer hele bygden ud til kysten for at møde dem. Der arbejdes dag og nat. Solen går først ned igen til august. (Foto: Daria Morgounova)

Den internationale grænse, som blev trukket ned gennem Beringstrædet mellem Rusland og USA, blev som følge af 2. verdenskrig fuldstændigt lukket i 1944. I 40 år, indtil genåbningen af grænsen i 1988, har eskimoer i Tjukotka været total isoleret fra deres slægtninge i Alaska. Og selv om det fra starten af 1990'erne har været muligt for de eskimoiske befolkninger at rejse visa-frit over Beringstrædet, er der stadig begrænset kontakt mellem de to steder. Det er ofte praktisk umuligt at flyve mellem Tjukotka og Alaska, og fra starten af dette århundrede har den russiske regering som konsekvens af enkelte voldsomme bådulykker desuden forbudt krydsning af Beringstrædet i både.

I dag ligger Tjukotka og Alaska på hver sin side af den internationale grænse, men Alaskas russiske fortid kan stadig mærkes flere steder: Der er mange russiske ortodokse kirker i Alaska og gamle russiske kolonier, hvor folk stadig går klædt på gammeldags russisk manér, praktiserer russisk ortodoks tro og taler 1800-tallets russisk sprog. Også i flere dialekter af det eskimoiske sprog i Alaska findes der i dag flere russiske låneord, som vidner om eskimoernes kontakt med de russiske handels- og kirkefolk i slutningen af det nittende og starten af det tyvende århundrede (se diskussionen og eksemplerne længere nede i teksten).

Eskimosprogene tales af omkring 125.000 mennesker. Det mest særegne af dem, sirenik (rød), uddøde i 2003. Der er noget misvisende ved kort af denne type når det gælder Arktis. Befolkningen er fåtallig og lever i små spredte bebyggelser med enorme afstande og kolossale mennesketomme ødemarker imellem. (Kort: Tower of Babel)

Navnet "Yupik"

De ca. 2.000 mennesker, som betegner sig selv yupik-eskimoer, udgør kun et mindretal blandt de ca. 125.000 inuitter, yuitter, inupiatler, mfl., som lever i Rusland, Canada, Grønland og USA, og som oftest er kendt under fællesbetegnelsen 'eskimoer' – et navn, som mange forbinder med kolonisering, undertrykkelse og marginalisering. Navnet har derfor i dag en negativ klang i modsætning til det ofte foretrukne (i hvert fald i canadisk og international kontekst) ord *inuit* (flertal af *inuk* 'menneske') – en fællesbetegnelse for de befolkningsgrupper, som sprogligt tilhører den østlige gren af de eskimoiske sprog. I Grønland foretrækker man *kalaallit* (flertal af *kalaaleq* 'grønlænder').

I Sydvestalaska og Tjukotka, som denne artikel fokuserer på, omtaler den eskimoiske befolkning oftest stadig sig selv som 'eskimoer'. I de seneste årtier bliver ordet *yupik*/*yup'ik* (som i oversættelse fra en af de lokale dialekter betyder 'et ærligt menneske') ofte brugt af videnskabsfolk som en fællesbetegnelse for de folk, der sprogligt tilhører den vestlige gren af det eskimoiske sprog (parallelt med 'inuit').

På St. Lawrence Øen hørte jeg dog en lokal ældre mand fortælle en sjov historie vedrørende ordet 'yupik'. Historien gik ud på, at navnet i virkeligheden stammer fra de første europæiske handelsfolk og hvalfangere, som på grund af den lokale befolknings dårlige hygiejne kaldte dem 'you pig' (yu-pik). Historiens troværdighed overlades til læserne.

Men betegnelsen 'yupik' blev ikke forankret i talesproget blandt eskimoer i Bering-området på samme måde som ordet 'inuit' blandt de grønlandske og canadiske inuitter. Flere indbyggere på St. Lawrence Øen har understreget, at de aldrig har brugt ordet 'yupik' som egen fællesbetegnelse for 'de hvide' (europæerne) kom til øen, og at ordet *yupigtag* 'speaking it/a yupik thing' referer til den centrale (yup'ik) dialekt, som tales i det sydlige Alaska. I stedet bruger befolkningen indbyrdes stedsbetegnelser som *sivuqaqmiit* (befolkning på St. Lawrence Øen efter bygden Gambell, som på eskimoisk hedder Sivuqaq) og *tasiqmiit* (befolkning i bygden Tasiq på Tjukotka-halvøen), men også de lokale russiske navne som *tjaplintsy* (befolkning i bygden Tjaplino) og *sirenikovtsy* (sirenik-eskimoer opkaldt efter bygden Sireniki) har fået udbredelse. I engelsk- eller russisksprogede kontekster, bruges ordet 'eskimo' stadig, både som betegnelsen for folket og for selve sproget.

Tjukotka og yupik-eskimoer i en dansk og international kontekst

I en international videnskabelig kontekst er Tjukotka og dets befolkning særligt interessant, da udforskningen af Sovjetunionen og post-sovjetiske forandringsprocesser i Tjukotka giver mulighed for en komparativ forskning, som hidtil har været umulig.

I starten af 1930'erne blev Tjukotka sammen med det øvrige Sibirien lukket for vesterlændinge, også vestlige etnografer. Den eskimoiske befolkning blev således afskåret fra omverden (og deres slægtninge i Alaska) – en isolation som fortsatte indtil slutningen af 1980'erne, hvor Tjukotka i takt med glasnost blev genåbnet for den vestlige verden. De sovjetiske etnografer, som hidtil havde haft monopol på forskning i området, var underlagt streng statslig censur.

Med marxistisk-leninistisk ideologi som videnskabeligt grundlag for hele landets etnografiske forskning var de sovjetiske publikationer bundet i en ofte meget generaliserende og ensidig manipulatorisk fremstilling af steder og oprindelige folk. De oprindelige folk ansås som værende tilbagestående og uciviliserede, og de skulle derfor løftes op til et højere evolutionært udviklingstrin af de mere avancerede og civiliserede russere. Denne ideologisk baserede tilgang medførte en marginalisering, stigmatisering og i flere tilfælde udryddelse af befolkningsgrupper. Den dag i

De fire bygder hvor der stadig tales sibirisk yupik. I Rusland (Tjukotka): blå Sireniki, grøn Novoje Tjaplino. I USA (St. Lawrenceøen): rød Gambell, gul Savoonga. Der er knap 60 km over vandet.

dag, har vi i "Vesten" stadig brug for en mere nuanceret viden om området og dets befolkning, der er i konstant forandring og nok er den gruppe indenfor hele den eskimoiske befolkning, som har det største behov for anerkendelse (og repræsentation).

I Danmark har der været en lang tradition for forskning i og udforskning af Arktis, også udenfor Grønland. Faktisk var danske søfolk i frontlinjen ved udforskning og kolonisering af Sibirien og Alaska i det syttende århundrede, og det var den danske kaptajn Vitus J. Bering (1681-1741), som kortlagde store dele af Alaska og Sibirien og som lagde navn til Beringstrædet og Beringhavet. I midten af det nittende århundrede var Sibirien 'det nye Amerika', hvor relativt mange danske mejerister, landbrugere og investorer drog mod øst.

I 1900-tallet har stedet været et mål for flere polarforskere, og både [Knud Rasmussen](#) og [Peter Freuchen](#) har opholdt sig i Sibirien. På 5. Thuleekspedition nåede Knud Rasmussen helt frem til Tjukotkas kyst, men blev udvist derfra efter 24 timers ophold på grund af manglende indrejsetilladelse. Peter Freuchen fik i 1930'erne til gengæld mulighed for at rejse til Sibirien – en slags belønning fra den sovjetiske regering for hans rejsefortællinger, som blev oversat til russisk og var efterspurgt i Rusland. Også i slutningen af 1980'erne, da det igen blev muligt at foretage rejser til Tjukotka, stod de danske etnografer, lingvister og eskimologer klar til at tage udfordringen op, bl.a. blev der i årene 1989-2006 gennemført en række videnskabelige tvær-disciplinære ekspeditioner af [Danske Tjukotka Ekspeditioner](#).

Det, der har gjort (og gør) Tjukotka særligt interessant i en dansk kontekst, er blandt andet yupik-eskimoernes relation til inuit i Grønland: Den grønlandske befolkning er efterkommere af folk, som århunderer tilbage er indvandret til Grønland fra områderne omkring Beringstrædet via Alaska og Canada (Nielsen 2005). I dag bliver der ofte henvist til en fælles (inuit/eskimo-) identitet, især i det politiske rum, når der for eksempel diskuteres krav til land, fangst eller sprog, men også i forbindelse med den igangværende klimadebat, hvor den oprindelige befolkning ifølge eskimolog Lill Rastad Bjørst (2008) har fået en rolle som både de første vidner til og ofre for 'den globale katastrofe'. I dag er der ringe kontakt og samarbejde mellem Danmark og Tjukotka, men også i den lille eskimoiske befolkning på den russiske side af Beringhavet er der i dag en klar bevidsthed om et nært samhørighedsforhold med de eskimoiske befolkninger i Alaska, Canada og Grønland.

Et af de mest brugte symboler på en fælles inuit/eskimo-identitet, er det påviste sproglige slægtskab mellem de eskimoiske sprog. Derfor bliver selve det at kunne tale sproget ofte en markør af tilhørsforhold, inklusion, eksklusion og solidaritet. Også i befolkningernes kamp for anerkendelse og ligestilling og i deres søgen efter kulturel identitet spiller yupik-sproget i dag en vigtig rolle.

Yupik – et eskimoisk sprog

Som nævnt er de to dialekter af yupik, som tales af eskimoer i Tjukotka og på St. Lawrence øen, næsten identiske og betragtes derfor som et sprog. Sproget har fået en række fælles betegnelser i den akademiske diskurs: 'central sibirisk yupik', 'asiatisk yupik', 'Beringian yupik' eller bare 'yupik'. I dagligdagens interaktion bruger befolkningen dog de lokale navne så som *tjaplinskij* 'tjaplino-sprog' og *akuzsipik/sivugaghlmiistun* 'sprog/dialekt, som tales på St. Lawrence øen' / 'St. Lawrence Øen dialekt', og ordet *akuzilleq* beskriver selve talehandlingen ('the act of speaking') og identificerer befolkningen som "værende yupik". I interaktion mellem den lokale befolkning og folk udefra, forekommer betegnelsen "eskimoisk sprog" hyppigst.

Historisk stammer yupik ligesom alle de moderne regionale dialekter af eskimo fra et fælles proto-eskimoisk sprog, som formentlig taltes i det vestlige Alaska og hvorfra befolkningen ekspanderede først mod vest til Tjukotkas kyster og senere mod øst hen over Alaska, Canada, Labrador og Grønland. En udvikling, der medførte, at der i dag er to separate grene af eskimoisk sprog: yupik og inuit-inupiat, også kendt som henholdsvis vest- og øst-eskimoisk (De Reuse 1994, Menovstjikov 1983, Fortescue et. al. 1994).

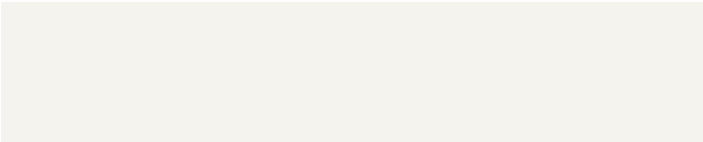
Yupik-sprog er meget forskelligt fra de indoeuropæiske sprog, som både engelsk og dansk, men også russisk hører til. F.eks. findes der kun fire vokaler i yupik (i, u, a og e /ə/). Disse findes også i engelsk og dansk, men i moderne engelsk er der fjorten til seksten fonemiske vokaler (vokallyd), og der er over tredive i dansk. Til gengæld har yupik et meget komplekst konsonantsystem, med flere lyde, som ikke findes i germanske sprog, f.eks. ustemte nasale konsonanter /mm/, /nn/, /nn/, /ngng/, /ngngw/. Og mens engelsk og dansk begge adskiller: /b/-/p/, /d/-/t/, og /g/-/k/, findes der kun et sæt af 'stop-konsonanter' i yupik: /p/, /t/, /k/, dvs. yupik /p/ er både ligesom det engelske /p/ i /spy/ og det russiske /b/ i /grib/ ('svamp').

Ligesom andre eskimoiske sprog, er yupik et polysyntetisk sprog, hvilket betyder, at alle grammatiske funktioner bliver udtrykt i sproget via en række suffikser, som føjes til en nominal eller en verbal base/stamme. F. eks. yupik-suffikset *-ghllak* betyder 'stor N' (N for navn), *nunaghlhak* 'stort land' (*nuna* – 'land'). En lignende orddannelse findes i russiske, dog i en mindre grad: F.eks. *stolik* 'lille bord' (*stol* 'bord' + suffiks *-ik*) eller *glazistje* 'store øjne' (*glaz* 'øje' + suffiks *-istj* + *-e* – endelse nominativ, flertal, neutral). I yupik bliver også kategorier som person, tal (ental, total, flertal), kasus, tid og måde udtrykt ved hjælp af suffikser. I praksis betyder det, at man kan danne hele sætninger ved hjælp af suffikser, og at en hel sætnings betydning kan blive repræsenteret af et enkelt ord.

I løbet af det sidste århundrede er der kommet en del låneord ind i det eskimoiske sprog på begge sider af grænsen. Særlig voldsomt var indtaget af låneord i Tjukotka, hvor flere end 300 ord blev optaget i yupik, så som politiske, teknologiske, videnskabelige termer, skoleinventar, lovgivning, ord for transportmidler, boliginventar, nationaliteter, underholdning, europæiske madvarer, professioner med flere. På St. Lawrence Øen har man indtil for nyligt kun lånt nogle få ord, da man i stedet har valgt at danne nye ord fra sprogets egne resurser. Så mens man i Tjukotka oftest vil bruge de russiske lån som *rabot'ijj* 'medarbejder' og *sobranie* 'møde', vil man på St. Lawrence Øen stadig benytte de eskimoiske betegnelser som *ghipaghta* 'medarbejder' og *girnuk* 'møde'.

Udover de russiske lån har man i Tjukotka (og i mindre grad på St. Lawrence Øen) også lånt flere ord fra tjuktjisk (en detaljeret beskrivelse af eskimo-tjuktji kontakt og de tjuktjiske lån i yupik er givet af William de Ruse i hans bog *Siberian Eskimo and its contact with Chukchis*, 1994).

Derudover findes der flere låneord fra engelsk i yupik-sproget i

DK	ENG	Tjukotka + SLI	Alaska halvø	RUS
mel	flour	/avlawɑ/	mukaaq	muká
ko	cow	/kaawa/	kuluwak	koróva
sæbe	soap	/suupa/	miilaq	Mílo
smør	butter	/para/	maass'laq	máslo

Tjukotka, mens der i Alaska bruges flere russiske

udtryk, som 'smør', 'sukker', 'skøjte', mfl. – en detalje, som peger i retning af, at den eskimoiske befolkning har haft tidlig kontakt med engelsktalende handelsfolk i Tjukotka, og med russisktalende handelsfolk i Alaska. Nogle af de russiske låneord, fx *vvelak* 'flag', *Yiissus* 'Jesus', *skuulaq* 'skole' blev senere styrket af engelsk.

Purisme på tværs af grænsen

Det at kunne tale yupik og kunne bevare og videregive sproget til nye generationer, har stor betydning for den eskimoiske befolkning på begge sider af grænsen, ikke mindst fordi det eskimoiske sprog er så stærkt forbundet med etnisk identifikation og dermed også med befolkningens kamp for anerkendelse og lige rettigheder.

Når man spørger den lokale befolkning i Tjukotka, hvem der taler sproget, er svaret oftest det samme, nemlig at kun de ældre i bygden taler sproget, samt et par kvinder i halvtredserne, ellers er der ingen, der kan sproget. Samtidig bliver mange unge mennesker stempet som værende dobbelt halvsprogede, underforstået at de hverken kan tale yupik eller russisk ordentligt – en holdning, som i høj grad er bundet til den puristiske sprogideologi, som hersker samfundet (dvs. at sprogene skal holdes adskilt, og at det skal tales fonetisk og grammatisk korrekt, uden nogen form for sprogblanding), og som bliver til hindring for indlæring og sproglig transmission af yupik. For eksempel vælger den lokale skole at fokusere på det ene af sprogene – russisk – med den begrundelse, at det er bedre at tale ét sprog korrekt.

Nina med sine hundehvalpe. Novoe Tjaplino 2005. (Foto: Daria Morgounova)

Børnehaven i Novoe Tjaplino 2005. Børnene er eskimoer, tjuktjere og russere, men når de kommer i skole bliver de kun undervist i og på russisk, for 'det er bedre at kunne ét sprog godt end to halvdårligt'. (Foto: Daria Morgounova)

Også på St. Lawrence Øen gør puristiske holdninger sig gældende, og der er blandt befolkningen en klar overbevisning om, hvem der kan og hvem der ikke kan sproget. Således er der en overbevisning om, at børn ikke længere ved, "hvordan man taler yupik", hvorfor mange i stedet vælger at tale engelsk til dem. Fordi den lokale befolkning mener, at man skal tale sprogene ordentligt, dvs. i deres korrekte og rene form, vælger mange unge mennesker med svage yupik-kundskaber slet ikke at tale yupik, for at undgå at blive gjort til grin, mobbet eller skældt

ud.

Hvornår der skal tales hvilket sprog er, ifølge den lokale befolkning, domæne- og situationsbestemt, og afhænger bl.a. af de talendes sproglige kompetencer. Således forventes brugen af yupik i traditionelle kontekster (bl.a. fangst), i lokale affærer og med bygdernes ældre indbyggere, mens engelsk og russisk bruges i situationer relateret til penge, regeringen, skolen, underholdning og medierne samt med folk udefra. I virkeligheden er billedet dog meget mere nuanceret, og begge steder bliver sprogene brugt og blandet på mange forskellige måder.

Når den lokale befolkning i Tjukotka og på St. Lawrence øen snakker om 'at tale eskimoisk' i dag, kan det således betyde mange forskellige ting, og i Tjukotkas tilfælde er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at befolkningen faktisk kan tale (er flydende i) sproget. Da der kun er nogle få ældre i Tjukotka i dag, som kan huske, "hvordan man skal tale yupik rigtigt", bliver bare det at kunne nogle enkelte ord og udtryk, samt kendskab til de situationer, hvor yupik ord og udtryk skal bruges, en måde at 'tale sproget på'. Således bruger den lokale befolkning ofte yupik udtryk frem for russiske, når det handler om traditionel levevis og overfor de ældre (hilsner, vejr, småsnak); men også følelser (børnesprog, vrede, mobning) og humor bliver ofte udtrykt med skift til yupik-udtryk.

I visse tilfælde bliver selve kropssproget (yupik-identificeret kropssprog) nok til at påstå, at man 'taler sproget', f.eks. tegn og gestus, man bruger under fangsten. En del eskimoer i Tjukotka påstår således, at fangerne udelukkende bruger yupik, når de er på fangst; men det forholder sig snarere sådan, at fangerne bruger ikke-verbale tegn og gestik i højere grad end verbale tegn (ord). Når det drejer sig om verbal kommunikation, bliver yupik også her blandet med russisk. Så selv om der på begge sider af Beringstrædet er en overbevisning om, at man skal tale et korrekt og rent eskimoisk sprog, måtte de fleste i Tjukotka indse, at "hellere tale på denne her måde (dvs. grammatisk og fonetisk ukorrekt og blandet med russisk) end slet ikke tale", mens man på St. Lawrence Øen stadig forsøger at holde sprogene adskilt og rent.

Hvalrosjagt ved fangernes sommerlejr Inagpik, 60 km fra Novoe Tjaplino. (Foto: Daria Morgounova)

I Tjukotka, hvor russisk i dag er hovedsproget i alle funktionelle samfundsmæssige domæner, bliver brugen af yupik (bevidst eller ubevidst) begrænset, fragmenteret og særliggjort. Brugen af yupik er ofte associeret med og gjort synlig via den lokale folkekulturs udtryksformer så som sang, myter, ceremonier, samt formaliserede taler ved f.eks. officielle møder og arrangementer. Oftest bliver disse sproglige udtryksformer af den lokale befolkning brugt i internationale sammenhænge eller i kontekster, hvor den lokale befolkning møder forskere (etnografer, lingvister, antropologer), turister og/eller mediefolk udefra, da disse ofte har en særlig interesse i at dokumentere og visualisere oprindelige folks kultur. I sådanne tilfælde bliver yupik-sprog ofte et symbol på solidaritet indad eller/og en markør for gruppernes særpræg udad – en distinktion, der bygger på en forestilling om, at sprog og etnisk identitet hænger sammen, og som også er historisk forankret i politiske og samfundsmæssige processer og forandringer.

Således hænger brugen og opretholdelse af yupik sang, trommedans og mytefortællinger i Tjukotka i høj grad sammen med sovjetisk etnicitets-ideologi, som fremhævede og understøttede de forskellige kulturers udtryksformer. Og det er disse udtryksformer, med brugen af yupik-sprog og dets fragmenter, som i dag bliver en måde at vise på overfor andre, at man tilhører den eskimoiske befolkning, det vil sige er 'ægte' eskimo.

Tjukotkas nationaldag, Ergav, fejres i september. Her i hovedstaden Anadyr i 2005 med optræden af dansetruppen Ergyron. Dragterne er udsmykket med eskimoiske symboler, men danserne er både eskimoer og tjuktjier. (Foto: Daria Morgounova).

I Tjukotka overlever yupik-sproget kun i fragmenterede og ritualiserede former inden for snævre brugsområder. Trommedansen er en livskraftig markør af eskimoisk identitet, nu også i Alaska hvor den i mange år var forbudt af kirken. Her er det Tolik og Vitalij der trommer og synger. Novoe Tjaplino 2005. (Foto: Daria Morgounova)

Trommedans og -sang er ikke kun forbeholdt mændene. Her er det Aleksandra og Nina. Novoe Tjaplino 2005 (Foto: Daria Morgounova).

De her nævnte forhold er ikke i samme grad bevaret i Alaska, blandt andet fordi kirken anså disse 'ikke-kristne former' som værende djævelske fænomener, hvorfor praktiseren af dem blev forbudt. Først i 1980'erne har dans (som i dag er særdeles populær) fået en betydning som etnisk identitetsmarkør. Til gengæld, takket være opretholdelse af det traditionelle klan-organiserede fangesamfund med en kønnet komplementær arbejdsdeling og en blandingsøkonomi, hvor jagst og lønarbejde supplerer hinanden, er det på St. Lawrence Øen lykkedes at bevare yupik-sproget som et vigtigt fællesskabssprog, en såkaldt "vi-kode". Her er yupik-sproget ikke blot forbundet med en forestilling om det traditionelle fangersamfund; men det giver reelt adgang til en række erhvervsmuligheder og beslutningsprocesser i bygden, som er udenfor det engelske sprogs rækkevidde (bl.a. selve jagsten, samt deltagelse i Bygderåd, Etnisk Råd, m.fl.). Dette er sandsynligvis også en grunden til, at unge mennesker på øen tilegner sig sproget som voksne, selv om de ikke talte det som børn.

I Tjukotka eksisterer den traditionelle fangerrolle ikke længere, ligesom der heller ikke eksisterer en blandingsøkonomi, hvor lønarbejde og jagst supplerer hinanden på samme måde som det er tilfældet i Alaska – en følge af "en strukturel omorganisering af befolkningens sociale organisering" under sovjettiden (Jensen 2005, s. 134). Det var først med Sovjetunionens sammenbrud og den efterfølgende økonomiske krise, som ramte hele regionen, at jagsten igen fik betydning som et vigtigt overlevelseshjælp. Fangterne er dog stadig kommunalt ansatte og jagsterhvervet er i princippet et lønarbejde på lige fod med skolelærer, elektriker, m.fl. At være fanger er farligt, og det er ikke særligt godt betalt, hvorfor der er en del, der fravælger det til fordel for f.eks. arbejde på elværket.

Den bestandige forandring

Det er først og fremmest den asymmetriske historiske, ideologiske og politiske udvikling i Tjukotka og i Alaska, der sætter sit præg på den nuværende sociale organisering og på den sproglige situation i byderne.

For eskimoerne i Tjukotka betød sovjettidens barske politik med tvangsforflytninger, assimilation, industrialisering, russificering, påtvinget ophold på internatskoler samt et stigende antal russisk-talende tilflyttere en påvirkning og reorganisering af de fleste aspekter af eskimoernes tilværelse. Desuden bragte den sovjetiske ideologi, bundet i en opfattelse af eskimoerne som primitive og tilbagestående, marginalisering, stigmatisering og ydmygelse af eskimoer (og tjuktjere) i Tjukotka.

Derfor blev den eskimoiske selvforståelse (det at være eskimo) ofte associeret med skam og et ønske om at slippe ud af den uønskede identitet. En måde at gøre det på var at tilegne sig gode russiskkundskaber og undlade at tale yupik. En del eskimoer har fortalt, at det var stigmatiserende at være eskimo, og at de derfor også skammede sig over at tale deres modersmål med deres forældre og bedsteforældre, når russisktalende tilflyttere var til stede, fordi de ikke ønskede at blive opfattet af russere som eskimoer eller tjuktjere.

En anden måde hvorpå man i sovjettiden kunne undvige sin eskimoiske identitet, var at blande sig med russerne: At gifte sig og få børn med de russisktalende tilflyttere gav muligheder at tilnærme sig de etniske russere, hvilket medvirkede til et stort antal blandede ægteskaber og flere familier med russisk som hverdags- (hjemme-) sprog. Giftede man sig med en 'russer', blev russisk hovedsproget derhjemme. Samtidig 'forsvandt' flere af de mere traditionelle domæner for yupik sprogbrug, som jagst, da den blev overtaget af staten.

Da Sovjetunionen brød sammen i 1991, blev Tjukotka ramt af en voldsom økonomisk, ideologisk og social krise. Under interviews i 2003 og 2005 fortæller flere beboere i bygder og byer i Tjukotka om disse forbandede tider, hvor der hverken var mad, vand, eller varme i byderne. Den dag i dag undrer mange i befolkningen sig over, hvordan de overlevede, og en del understreger, at det udelukkende skyldes hjælp fra Alaska og den eskimoiske befolkning dér. Mens 'russerne' forlod Tjukotkas befolkning i både direkte og overført betydning (den kommunistiske ideologi braste sammen, der var ringe økonomisk støtte fra Ruslands centrale regioner, og de russisktalende tilflyttere fraflyttede Tjukotka i store mængder), blev der fra Alaska organiseret nødhjælp, og skabt flere muligheder for de 'russiske' eskimoer at opholde sig i længere tid i Alaska.

Samtidig medførte de samfundsmæssige forandringer og den ideologiske frustration en stigning i sociale og

helbredsmæssige problemer i byderne: et øget alkoholmisbrug, vold, selvmord, svigt af børn, m.fl.

I disse tider opstod der behov for at finde nye overlevelseshæder i Tjukotka, og dermed også et behov for at redefinere de hidtil eksisterende værdier og holdninger – en forandring, som medførte delvis genoptagelse af eskimoiske traditioner, som fangst, shamanisme, madkultur, m.fl. Disse blev set i oppositionen til de russiske traditioner og sprog, hvorfor også det eskimoiske sprog fik sin renaissance i 1990'erne, efter at det har fået status som fællessprog for de 'russiske' og de 'amerikanske' yupik-eskimoer. Flere (også unge mennesker) begyndte at interessere sig for og har forsøgt at tilegne sig sproget. Det blev 'populært' at kunne tale sproget, og der blev også skabt en række privilegier for dem der kunne noget yupik, f.eks. foretrak man at sende de børn og unge til Alaska, som kunne lidt yupik.

I 2000 blev [Roman Abramovitj](#), en russisk oliemilliardær, der i vestlige medier mest er kendt for sit ejerskab af den engelske fodboldklub Chelsea, valgt som Tjukotkas guvernør. På det tidspunkt var regionen en af de fattigste i hele den Russiske Føderation. Allerede i 2001 blev de økonomiske forandringer i Tjukotka synlige: Selv i de fjernest liggende bygder blev der bygget nye huse, skoler, klinikker og el- og vandværker; forsyningslinjer og infrastrukturer blev genetableret, og lønninger og sociale ydelser blev igen regelmæssigt udbetalt. Livet i Tjukotka blev nogenlunde stabilt, og den lokale befolkning vendte tilbage til en trygtere tilværelse.

Samtidig fortsatte Abramovitjs regering den tidligere 'vi er i samme båd'-politik, som i øvrigt blev styrket af Putins 'længsel efter sovjettiden og de tabte sovjetiske værdier', hvor den sovjetiske orden stod i kontrast til det postsovjetiske kaos. Med genfundet stabilitet i regionen fik 'russerne' også genvundet deres rolle som Tjukotkas 'storebror', der har reddet den oprindelige befolkning. 'Tabet' af eskimoisk kultur og tradition, som man begyndte at fokusere på i 1990'erne, tilskrev 'russerne' den indfødte befolkning selv: I følge de russisktalende tilflyttere var det eskimoernes og tjuktjernes egen skyld, at de havde 'mistet' deres kultur og identitet, og ikke længere talte sproget, for "det er jo dem, der ikke vil tale deres eget sprog, trods al den hjælp det har fået af regeringen". Således blev det ikke at kunne tale yupik (og tjuktji) gjort til noget skamfuldt. Faktisk skammer en del unge mennesker sig i dag over, at de 'har mistet' deres indfødte sprog og kultur.

Ironisk nok medførte denne politik og de igangværende forandringer med fortsat lav levestandard og stigning i sociale og helbredsmæssige problemer blandt den oprindelige befolkning i bygder og byer en yderligere stigmatisering af den lokale befolkning som 'fordrukne og fortabte folk uden nogen kultur'. Og som følge heraf en genfortolkning af eskimoisk identitet og sprog som værende unødvendig, mindreværdig og allerede tabt.

Imellem adskillelse og samhörighed

I dag er levestandarden i bygderne stadig lav, erhvervsmulighederne er begrænsede og arbejdsløsheden er høj. Det er det lokale netværks uformelle økonomi (syning af tøj, bagning af brød og kager, udveksling af redskaber, salg af souvenirs, udlejning af boliger m.m.), som gør det muligt for befolkningen at overleve i bygderne, og som spiller en vigtig rolle for den enkelte families dagligdag og økonomiske sammenhæng. Ligeledes er fangsten i dag et vigtigt element i befolkningens daglige overlevelse: Kød fra havdyr (størstedelen af kødet kommer fra gråhval, hvalros og sæl) udgør i kombination med indsamling af æg fra fugleffjelde, indsamling af bær og urter samt indsamling af vilde svampe en vigtig del af befolkningens daglige kost. Dog eksisterer den traditionelle fangerrolle ikke længere i Tjukotka, ligesom der heller ikke findes den samme respekt for de ældre, som fortsat opleves på St. Lawrence Øen. Samtidig kæmper Tjukotkas eskimoiske befolkning med store sociale og helbredsmæssige problemer, og den gennemsnitlige levealder i bygderne er meget lav.

Yupik sprog spiller fortsat en vigtig rolle som et symbol på en eskimoisk identitet, som fortsat udspilles i flere situationer og sociale kontekster (via bl.a. brug af fragmenter af sproget). Desværre er dette forhold ikke det samme som flydende brug af yupik. De enkelte ord og udtryk (og nogle gange endda selve overbevisningen om at man taler sproget) er nok til at påstå og påvise, at man er yupik/eskimo. Med russisk sprog og kulturs overvældende dominans og med engelsk som nyt fælles kommunikationsmiddel på tværs af grænsen, er behovet for en genopbygning af yupik-sproget i Tjukotka og dets praktiske anvendelse forringet.

Derudover hænger sprogbrugen i Tjukotka – og i Alaska – i høj grad sammen med de eksisterende ideer og holdninger til sprog og sprogbrug og de identiteter og værdier, som tilskrives disse sprogideologier både af den lokale befolkning selv og af de russisk-talende tilflyttere, som er bosat i Tjukotka. Og der er ingen tvivl om, at 'yupik tale' (dvs. måder at tale på der er forbundet med eskimoisk identitet) i Tjukotka stadig er knyttet til en række negative stereotyper: at være tilbagestående, uciviliseret, umoderne, uuddannet og fattig. Disse taleformer bruges ofte af befolkningen til at distancere sig fra eller påtage en bestemt identitet. For eksempel bruger børn, som ikke længere taler sproget, i nogle tilfælde en slags russisk med yupik-accent for at distancere sig fra de ældre eskimoer i bygden. Et sådant sprogbrug er bundet til en stereotypisk forestilling om, hvordan eskimoer taler russisk.

Mange er dog nostalgiske og ser med en vis misundelse på deres naboer i Alaska, for hvem det i højere grad er lykkedes at bevare den traditionelle levemåde, oprindelig madkultur og deres eget sprog.

Således føler befolkningen sig stadig splittet mellem 'at være eskimo' og 'være russer' (dvs. 'enten-eller' kategoriseringen), og er fanget af en dobbelt skamfølelse: Det vil på den ene side sige en skam over at tale deres eget sprog, og på den anden side en skam over at have mistet deres sprog. I Alaska, bliver selve tosprogetheden (det at tale engelsk og tale yupik) betragtet som en nødvendig ressource og en markør på en fælles identitet som værende 'ø-lændinge'. Så trods påstanden om, at folk i Tjukotka og på St. Lawrence Øen "walk and talk the same", er brugen af yupik i Tjukotka fragmenteret, særliggjort og ritualiseret, mens man på St. Lawrence Øen formår at tale begge sprog

I 2000 lod Kreml en af verdens rigeste mænd, russeren Roman Abramovitj, blive valgt til guvernør over Tjukotka. Det viste han sig at være rimelig god til. I Vesten er han bedre kendt som ejer af den engelske fodboldklub Chelsea. Abramovitj er nr to fra venstre.

(yupik og engelsk) i hverdagen.

Referencer:

Bjørst, Lill Rastad. 2008. [En anden verden](#).

Gray, Patty, Nikolai Vakhtin and Peter Schweitzer 2003. [Who owns Siberian ethnography?](#) A critical assessment of a re-internationalized field. *Sibirica*, vol. 3 (2), s. 194-216

Jensen, Mette Thybo 2005. Unge kvinder før og nu. I *Tidsskriftet Grønland*, nr. 4, s. 134-139

Krupnik, Igor I. 1981. [Asiatic Eskimo traditional subsistence model, cultural continuity and possibilities for reconstruction](#). *Études/Inuit Studies*, vol. 5 (2), s. 3-28

Krupnik, Igor I. 1993. The Chukchi Peninsula and Bering Strait. I Denise Landau (red.) *Remote Alaska and the Russian Far East*. Institut for Eskimologi, Københavns Universitet, s. 1-31.

Morgounova, Daria 2005. [De mulige sprog og sprogenes muligheder](#). I *Tidsskriftet Grønland*, nr. 4, s. 140-144.

Morgounova, Daria 2005. [Language Contact Across Bering Strait](#). Upubliceret speciale. Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet.

Morgounova, Daria 2010. Dynamics of talk in two Arctic Villages – Minorities' resistance to dominance in the Russian Federation and the United States.

Nielsen, Bent 2005. *Eskimoer i Tjukotka. Samfund og etnicitet i forandring*. Ph.d.-afhandling. Afdeling for Institut for Eskimologi, Humanistisk Fakultet, Københavns Universitet. København.

Nielsen Bent 2005a. Unge Eskimoer bosætter sig i byggerne. I *Tidsskriftet Grønland*, nr. 4, s. 145-149.

Rasmussen, Knud 1925: [Myter og Sagn fra Grønland](#), bd. 3: Thule og Nordgrønland. København.

Reuse, Willem Joseph de. *Siberian Yupik Eskimo The Language and Its Contacts with Chukchi*. Studies in indigenous languages of the Americas. Salt Lake City: University of Utah Press, 1994.

*Daria Morgounova, ph.d. i minoritetsstudier og eskimologi.
[Det Nationalhistoriske museum](#) på Frederiksborg Slot*

Læs også:

1. [Tjerkesserne 21. maj 1864-2014](#) Tjerkessere over hele verden højtideligholder i dag mindedagen for folkedrabet 21. maj 1864 Det er ikke blot i Danmark der markeres et 150 års jubilæum i 2014, også det kaukasiske...
2. [Mere om sprogdøb](#) I 1850 påbød Canada at alle børn af "hel- og halvblodsindianere" i alderen 9-15 skulle interneres på kostskole og lære engelsk eller fransk sprog og europæisk kultur. Der blev de...
3. [Sprogdøb](#) Der er mellem 5.000 og 7.000 sprog i verden i dag, alt efter hvor man drager skellet mellem sprog og dialekt. Halvdelen af dem er i fuld gang med at...
4. [Birobidjan – Биробиджан – בִּירֹבִּידְזְאָן](#) I 1928 besluttede Stalin og ledelsen af bolsjevikpartiet i Sovjetunionen, at jøderne skulle have deres eget område tusindvis af kilometer fra de jødiske centre i Hviderusland og Ukraine. I Vesteuropa...

Tagget med: Alaska, eskimo, eskimoisk, grønlandsk, identitet, inuit, koloni, purisme, Rusland, russisk, Sibirien, Sovjetunionen, sprogdød, sprogrigtighed, Tjukotka, tjuktji, truede sprog, USA, yupik

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.

